

Verkennd archeologisch onderzoek

In het kader van een verkennend milieukundig bodemonderzoek is op donderdag 18 november 1999 prospectie verricht in de binnenstad van Gorinchem. Bij dit onderzoek is een koppeling gemaakt met archeologisch verkennend bodemonderzoek. De onderzoekslocaties Zusterstraat 19 en Krijtstraat zijn beide gelegen in de nabijheid van de Grote Kerk en behoren zodoende tot de oudste kern van de stad Gorinchem. Doel van het onderzoek was te kijken naar de stratigrafische opbouw van de ondergrond, de gaafheid van het bodemprofiel en de eventuele ouderdom van het ophogingspakket. Tijdens de historische verkenning is contact gezocht met drs. P. Floore die in het verleden regelmatig betrokken is geweest bij archeologisch onderzoek in de binnenstad voor de gemeente Gorinchem. Op aanwijzing van dhr. Floore hebben wij contact gezocht met dhr. M. Veen, die ons de nodige informatie verschaft heeft met betrekking tot de onderzoekslocaties, waarvoor dank.

Het vroegste gedrukte kaartmateriaal blijkt weinig informatie over de bebouwing op de onderzoekslocaties prijs te geven. Op de stadsplattegronden van J. van Deventer (ca. 1570), J. Blaeu (ca. 1650) en J.M. Martini (18^e eeuw) zijn geen duidelijke als kloostergebouw identificeerbare gebouwen te zien. Dhr. Veen spreekt in dit verband van een 'normale' stedelijke bebouwing. In 'Oude Namen van Huizen en Straten' door W.F. Emck Wz. (1914)

wordt de Zusterstraat vermeld. Op de lokatie zou een vrouwenklooster van de Zusters van Agnieten gestaan hebben tussen 1401 en 1583. Dit verklaart tevens waarom het kartografisch materiaal zo weinig specifieke informatie geeft., simpelweg omdat het grotendeels van na het einde van het klooster dateert. De exacte omvang van het klooster is onbekend.

De oorspronkelijke Krijtstraat omvatte de huidige Kruisstraat, Krijtstraat en Boerenstraat. Volgens Kemp is deze naam ontstaan toen Willem van Arkel door Jacoba van Beijeren verslagen werd in 1417. Tegenstrijdig is dat dezelfde schrijver de straat al in 1374 en 1400 noemt. In het 'Middelnederlandsch Handwoordenboek van J. Verdam (1932) wordt Crijt omschreven als 1) kring; cirkel; gebied; rechtsgebied 2) kampplaats; strijdperk; worstelperk; gevaarlijke toestand of parket; gerechtsplaats. Een combinatie van deze twee interpretaties wordt niet uitgesloten. De Graven van Holland hadden in diverse steden een Grafelijke Hof. Dit Hof was juridisch en formeel afgescheiden van het kerkelijk en civiele deel van de stad. Op de Grafelijke Hof was vaak sprake van een 'Crijt of Toernoyveld'. Aanvankelijk werd hiermee een terrein bedoeld waar formeel misstanden letterlijk en figuurlijk met het zwaard of de lans uitgevochten werden. In latere tijd kreeg de Crijt meer de betekenis van Toernooiveld waar de waardigheid, de moed en de eer van de ridders op het spel stonden. De graven organiseerden spelen die pasten in de hoofse traditie van die tijd. Een voorbeeld van zo'n Crijt is de Krijthoeve van Leiden. Deze grafelijke hoeve was gelegen aan de overzijde van de Rapenburg, dus buiten de officiële stadsgrenzen. Het terrein bakende daarmee ook het grensgebied van de Graaf af van de rest van de stad. Uit historische bron is bekend dat het terrein in gebruik is geweest als toernooiveld. Treffend is dat het terrein hier vanaf de zestiende eeuw als kazerne en militair oefenterrein (Doelen) in gebruik is geweest.

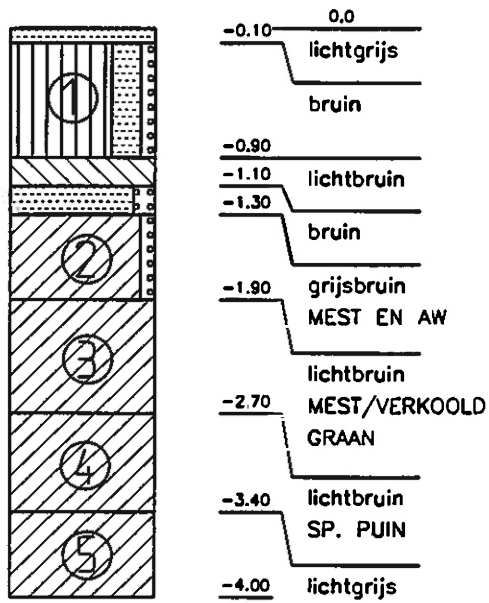

top van dit pakket bevindt zich een zwarte vette antropogene afzetting. In deze horizont is een gering spoortje baksteenpuin aangetroffen, dat niet afkomstig hoeft te zijn van een gebouw dat op deze plek gestaan heeft. Hiermee is de laag echter wel in zekere zin te dateren. Het oudste antropogene pakket zal waarschijnlijk niet ouder zijn dan het begin van de 13^e eeuw. Goed dateerbaar materiaal uit deze laag ontbreekt echter bij dit onderzoek, zodat aanvullend onderzoek gewenst is. Het dikke ophogingspakket getuigt van een langdurige en intensieve bewoningsgeschiedenis. Opvallend is de relatief grote hoeveelheid verbrand puin in de ophogingslagen. Indien er sprake is geweest van kloostergebouwen aan de Zusterstraat is het goed mogelijk dat een deel van de gebouwen in het verleden door brand is verwoest. We gaan er dan vanuit dat het materiaal in situ bewaard is gebleven.

Aanbeveling.

Indien in de toekomst bouwactiviteiten plaats gaan vinden op de onderzochte terreinen, is het van noodzakelijk belang (zie art. 11 en art. 36 van de Monumentenwet 1988) om de graafwerkzaamheden archeologisch te begeleiden of voorafgaand aan de graafwerkzaamheden archeologisch onderzoek ter verrichten. Er zijn sterke aanwijzingen voor een langdurige en intensieve bewoning van beide terreinen. Aangezien beide terreinen tot de oudste stadskern van Gorinchem behoren kunnen afhankelijk van de ontgravingsdiepte belangrijke grondsporen vernietigd worden. Grondsporen die in dit geval iets vertellen over de ontstaangeschiedenis van de stad Gorinchem, over het terreingebruik en de vroegste bewoners van de stad. Bij de graafwerkzaamheden zullen derhalve waarschijnlijk ook de fundamenten van het Agnietenklooster aangesneden en vergraven worden. Onduidelijk is of deze gebouwen door een grote (stads)brand geschonden zijn of gesloopt zijn om plaats te maken voor andere bebouwing. Deze vraag, alsmede de bepaling van de omvang van het kloosterterrein zijn belangrijke onderzoeksvraagstellingen. Voor het terrein aan de Krijtstraat is van belang om de ouderdom en het soort gebruik vast te stellen. Een archeologisch onderzoek geeft mogelijk aanwijzingen voor de strijd tussen Willem van Arkel en Jacoba van Beijeren in 1417 en geeft mogelijk antwoord op de vraag of de Krijtstraat aan dit voorval daadwerkelijk zijn naam ontleent. In een voorafgaand uitgevoerd historisch onderzoek kan de formele betekenis van het terrein in relatie tot de het overige gebied van de oude stad onderzocht worden. Beide terreinen worden in dit kader dan ook geïnterpreteerd als terreinen van hoge archeologische waarde (Arnicon codering 3).

NR 1 ARCHEO

ZUSTERSTRAAT 19 ARCHEOLOGIE

OPDRACHT: C99-613-

BOORSTATEN

SCHAAL : ---